

11. Лашков, Ф. Ф. Камеральное описание Крыма 1784 г. / Ф. Ф. Лашков // Известия Таврической ученой архивной комиссии. – Т. 6. – Симферополь, 1888. – С. 36-63.
12. Лучицкая, С. И. Евреи / С. И. Лучицкая // Словарь средневековой культуры. – М., 2003. – С. 164-170.
13. Миранда, Фр. де. Путешествие по Российской Империи / Фр. де Миранда; [пер. с исп. М. С. Альперовича]. – М., 2001.
14. Наговицын, А. Е. Мифология и религия этрусков / А. Е. Наговицын. – М., 2000.
15. Опочинин, Ф. К. Архив князя М. И. Голенищева-Кутузова-Смоленского: 1745–1813, ныне принадлежащий правнуку его Ф. К. Опочинину / Ф. К. Опочинин // Русская старина. – Т. 2. – СПб., 1870. – С. 498-514.
16. Павсаний. Аркадия // Павсаний. Описание Эллады: В 2 т. / Павсаний; пер. с древнегреч. С. П. Кондратьева. – Т. 2. – М., 2002. – С. 72-169.
17. Павсаний. Коринфика // Павсаний. Описание Эллады: В 2 т. / Павсаний; пер. с древнегреч. С. П. Кондратьева. – Т. 1. – М., 2002. – С. 111-193.
18. Паллас, П. С. Наблюдения, сделанные во время путешествия по южным наместничества Русского государства в 1793–1794 годах / П. С. Паллас. – М., 1999.
19. Петрова, Э. Б., Прохорова, Т. А. Крымские путешествия: Шарль Жильбер Ромм. «Путешествие в Крым в 1786 году» / Э. Б. Петрова, Т. А. Прохорова. – Симферополь, 2011.
20. Половцов, А. А. Бюлер // Русский биографический словарь: В 25 т. / А. А. Половцов. – Т. 3. – СПб., 1908. – С. 694-696.
21. Сергеев, А. Н. Смерть Моисея (Гумилевского), епископа феодосийского и мариупольского / А. Н. Сергеев // Русская старина. – Т. 137. – СПб., 1909. – С. 213-217.
22. Шевелев. Предания о Старом Перекопе и об основании Армянского Базара / Шевелев // Записки Одесского общества истории и древностей. – Т. 1. – Одесса, 1848. – С. 602.
23. Широков, В. Забытые топонимы. Жигулина роща / В. Широков // Крымские известия. – № 108 (4068). – 14 июня 2008 г.
24. Широков, В. История и память. Дом губернатора Тавриды / В. Широков // Крымские известия. – № 197 (3427). – 22 октября 2005 г.
25. Struve, J. Ch. von. Travels in the Crimea: a history of the Embassy from Petersburg to Constantinople in 1793, including their journey through Kremenschuck, Oczakow, Walachia & Moldavia with their reception at the court of Selim the Third / J. Ch. von Struve. – London, 1802.

УДК 94 (477. 75) «1954/ 1989»

Культурний розвиток Кримської області в 1954–1989 рр.: національний аспект

Толстеньова Вікторія

Толстеньова Вікторія. Культурний розвиток Кримської області в 1954–1989 рр.: національний аспект. Стаття присвячена національному аспекту культурної політики радянської влади в Криму в 1954–1989 рр. Обраний період в історії Кримської області характеризується передачею її зі складу РРФСР до УРСР, спробами становлення та розповсюдження української культури на півострові. Нижня ланка періоду обумовлена поверненням депортованих народів до Криму, та говорить про початок нового періоду у розвитку національно-культурної сфери Криму.
Ключові слова: культурна політика, Кримська область, український національно-культурний простір.

Толстенёва Виктория. Культурное развитие Крымской области в 1954–1989 гг.: национальный аспект. Статья посвящена национальному аспекту культурной политики советской власти в Крыму в 1954–1989 гг. Обозначенный период в истории Крымской области характеризуется передачей ее из состава РСФСР в состав УССР, попытками утверждения и распространения украинской культуры на полуострове. Нижняя граница периода обусловлена возвращением депортированных народов в Крым, и говорит о начале нового периода в развитии культурной сферы Крыма.
Ключевые слова: культурная политика, Крымская область, украинское национально-культурное пространство.

Tolstenjova Victoria. Cultural development of the Crimea region in 1954–1989's.: The national perspective. The article is devoted the national aspect of the cultural policy of Soviet in the Crimea in 1954–1989 years. This period in the history of the Crimean region is characterized by its transfer from the RSFSR to the USSR, attempts to approval and distribution the Ukrainian culture in the peninsula. The lower boundary of the period is due to return the deported nations to Crimea, and announced about the beginning of a new period in the development of cultural sphere of Crimea.

Key words: cultural policy, Crimea region, the Ukrainian national and cultural space.

Однією з характерних рис Криму завжди було національне розмаїття його населення. Складні історичні, етнополітичні, міграційні процеси зумовили появу на цих теренах більш ніж 120 національностей, багато з яких вважають Крим своєю Батьківщиною [11]. Велику роль в формуванні національного обличчя Криму відіграв радянський період його історії, а саме 1940–1950-і рр., що стали для Криму періодом істотних змін. Радянська влада ініціювала виселення кримських татар, німців, греків та деяких інших етнічних груп з Кримського півострова та почала процес заселення Криму вихідцями переважно з РРФСР та УРСР [15, с. 197]. Українська етнічна група стала другою (після російської) за чисельністю на Кримському півострові, а згодом, у 1954 р., і сам Крим було включено до складу Української РСР – все це спричинило стрімке зростання інтересу населення півострова до української мови та культури [7, с. 380]. Виходячи із заяви голови Президії Верховної Ради УРСР Д. С. Коротченка на засіданні Президії Верховної Ради СРСР 19 лютого 1954 р. з приводу передачі Кримської області УРСР, культура українського народу була «національною за формою, соціалістичною за змістом», таким чином приєднання Криму до України мало спричинити зміни національно-культурного характеру на півострові, він мав стати частиною українського національно-культурного простору [16]. Особливо чітко цей процес проявлявся до 1989 р. (до масового повернення кримських татар – найбільш численної та історично сформованої на цих землях національної спільності), бо до цього моменту не було потреби приділяти увагу культурному розвитку депортованих народів, а культурний розвиток області здебільшого обмежувався реалізацією культурних запитів російської та української національних більшостей [2, с. 257].

Дослідження культурного розвитку Криму, особливо у зазначений період, є дуже актуальним. Сучасні культурні процеси в Криму є складними та суперечливими – культура Криму несе на собі відбиток багатонаціональності його населення, знаходиться в українській національно-культурній площині, але тяжіє до російської. Правильне розуміння цих процесів є необхідною умовою плідного діалогу між різними регіонами нашої держави та її владою, грамотної побудови культурної політики в Криму. Ретельне дослідження національно-культурних процесів необхідне для розуміння історичного розвитку Кримської області у радянський період, та зокрема – у складі України.

Проблема розвитку культури Кримської області після її включення до УРСР недостатньо розкрита в науковій літературі. Публікацій з цієї теми дуже мало. В радянський період вийшов ряд наукових робіт, присвячених історії Криму, де було викладено стан культурної сфери області на момент написання цих робіт. Вони дають змогу ознайомитися з культурними здобутками Криму зі слів їх сучасників, без втрати колориту того часу, проте мають багато недоліків: викладення матеріалу більш констатуюче, ніж проблемне, динаміка розвитку культурної сфери майже не простежується або

охоплює незначний період. Прикладом робіт радянського періоду є «Развитие социалистической культуры в Крыму» М. Максименка (1963 р.) [8], «Очерки по истории Крыма» П. Надінського (1967 р.) [10].

Дослідження, що охоплюють увесь запропонований період, з моменту передачі Криму у 1954 р. до масового повернення кримських татар на півострів у 1989 р., здебільшого сучасні, тобто періоду незалежної України. Однією з перших робіт цього періоду, де розглядалася проблема культури Криму є монографія В. Сергійчука «Український Крим» (2001 р.) [15]. В. Сергійчук вперше розглянув подану проблему з національної точки зору, але торкався здебільшого мовного аспекту, ніж розвитку культури в умовах приєднання Криму до УРСР.

Більш ретельно культурна сфера Кримської області була досліджена В. Пашенею, одним з найбільш активних дослідників радянського періоду історії Криму. У його монографії «Крымская область в советский период (1946–1991 рр.)» (2008 р.) [13] розгляду культури приділяється окремий підрозділ, культурна сфера висвітлюється широко, з використанням великої кількості архівних джерел, однак наведені ним дані здебільшого статистичного характеру, національний аспект проблеми розкрито недостатньо. В. Н. Пашеня на сьогоднішній момент продовжує досліджувати культурні процеси Криму у радянський період.

Найбільш глибоко національний аспект розкривається в роботі «Крим в етнополітичному вимірі» [7], підготовленій групою авторів Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України під керівництвом М. Панчука у 2005 р. На основі статистичних даних книговидання та преси по УРСР та СРСР автори виводять динаміку національно-культурних процесів по УРСР та Криму зокрема, однак вказана робота недостатньо широко освітлює процеси в інших культурних сферах Криму таких, як театральне мистецтво, література тощо, а також культурні процеси національних меншин.

Вищезазначені дослідження є основними роботами з даної проблематики. Інші автори, що торкалися культурних процесів Криму, розглядають лише окремі культурні сфери, наприклад, В. Корольов (кримський театр) [5; 6], Н. Яблонська (видавнича справа національних меншин) [17], О. Губар (письменництво) [4] тощо, однак метою цих досліджень є не стільки розуміння особливостей культурних процесів Криму в певних умовах, а лише вивчення окремих культурних явищ.

Таким чином, запропонована проблема потребує більш ретельного вивчення, систематизації напрацювань інших дослідників, більш проблемного підходу до дослідження.

Метою написання цієї статті є зображення національного аспекту культурного розвитку Кримської області в 1954–1989 рр. Для розкриття зазначеної мети було поставлено наступні завдання:

- вивчити етнонаціональну ситуацію в 1954–1989 рр;
- розглянути національний розвиток окремих культурних установ Кримської області в зазначений період;

- прослідкувати динаміку національно-культурного розвитку Криму 1954–1989 рр.

Після депортації у 1940-х рр. з Кримської області кримських татар, вірмен, болгар, німців на території Криму залишилися наступні етнічні групи: росіяни – 292173, українці – 87657, караїми – 6214, білоруси – 3223, поляки – 2254, чехи – 889, естонці – 662, євреї – 499, молдавани – 253, латиші – 241, інші – 12379 14, [12, с. 210]. З метою компенсації втраченого під час війни та депортованого населення (з 615 тис. людей, що мешкали на півострові після звільнення Криму від німецько-фашистської окупації, тут залишилося тільки 420 тис. мешканців) з 1944 р. проводились планові переселення людей з інших регіонів СРСР, переважно з РРФСР та УРСР [15, с.189]. Росіян серед переселенців була більшість. Тільки у 1944 р. з РРФСР до Криму мало прибути 14000 родин, а з України – 3000 родин (тобто українці становили приблизно 20%) [15, с. 190]. 1949 р. процес переселення відбувався без участі УРСР; у 1950 р. з УРСР прибуло 987 родин, з РРФСР – приблизно півтори тисячі родин; у 1951 р. – з УРСР – приблизно 1000 родин, з РРФСР – понад 1,5 тис.; 1952 р. – 1549 та 1109 родин відповідно; 1953 р. – 1285 та 1004 родини. В цілому, за 1944 – 1953 рр. з УРСР до Криму було відправлено 7903 родини, з РРФСР – більш ніж 20 тисяч. Після передачі Кримської області УРСР у 1954 р. оргнабір здійснювався виключно з території УРСР. Хоча частина переселенців з причини поганих житлових умов була змушена виїхати до минулих місць мешкання (тільки до УРСР повернулося більше 3000 родин), результатом такої політики було збільшення питомої ваги українців у Криму та виокремлення двох лідируючих етносів – російського та українського [3, с. 136-137; 15, с. 197-198].

Після передачі Кримської області зі складу РРФСР до УРСР постала проблема включення Криму до економічного, політичного, а також національно-культурного простору України. Носіями української культури на півострові були здебільшого переселенці, оргнабір яких проводився з Сумської, Вінницької, Волинської, Київської, Черкаської, Чернігівської, Полтавської, Львівської, Рівненської, Чернівецької та інших областей України, а також культурні колективи та установи, що були створені після 1954 року для розповсюдження української культури в Криму [1]. Треба брати до уваги, що Україна була частиною Радянського Союзу, а її культура – «національною за формою, соціалістичною за змістом» (з переважанням останнього), а тому культурні зміни не могли бути кардинальними [16].

Впровадження української мови та культури в Криму залежало від рішень владних органів та їх відношення до цього процесу, таким чином на долю української культури в Криму впливали загальносоюзні настанови, постанови владних органів УРСР та рішення Кримського обкому партії, члени яких у своєму відношенні до розповсюдження культури національних меншостей були не однакові [12, с. 226].

Передача Кримської області зі складу РРФСР до УРСР мала важливе значення для Радянського Союзу, виконувала конкретні економічні та ідеологічні функції. Для широкого загалу ця подія подавалася як акт дружби та довіри двох великих народів і приурочувалась до 300-ї річниці їх об'єднання, а тому й надалі влада СРСР мала проявляти лояльність до української культури та сприяти її розвитку, що відбувалося у другій половині 1950-х – першій половині 1960-х рр. Для Криму цей період став періодом введення та популяризації української мови та культури [12, с. 229].

27 січня 1955 р на VI пленумі Кримського обкому партії секретар обкому Кляузник у своїй доповіді повідомляв про великий інтерес у кримчан до української літератури, зокрема до творів Т. Шевченка, І. Франка, О. Кобилянської [7, с. 380]. За сприянням партійних керівників: секретаря Кримського обкому партії Чірви та ін. українська мова і культура вводилася в культурно-освітню сферу та побут кримського населення: вже с 1954 р. у школах почали вводити вивчення української мови, 1957 р. було відкрито Сімферопольську школу-інтернат з українською мовою викладання, вівіски установ, магазинів тощо дублювалися українською мовою [1; 5, с. 105].

У 1954 р. виникли зміни також і в літературному житті Криму: з'явилися письменники, які писали українською мовою, відкрилося Кримське відділення Спілки письменників України [10, с. 159]. Розвитку української літератури сприяв український поет, голова правління Кримського відділення Спілки письменників України І. І. Нехода, який курирував та допомагав у становленні «молодих» українських письменників Кримської області. Виданню книжок українських авторів сприяв відомий український критик, літературознавець Павло Дегтярьов, який працював головним редактором Кримвидаву. Проводили велику роботу з пропаганди української літератури члени Кримського відділення Спілки письменників України, особливо письменники В. Невінчана, Д. Черевичний, В. Шахнюк – завдяки їм було проведено багато літературних вечорів у вузах Сімферополя, школах області, виступів перед армією та флотом, по радіо та телебаченню [4, с. 6].

Наказом Президії Верховної Ради Української РСР №-1564 від 20 грудня 1954 р. у червні 1955 р. у Крим з Києва було переведено на постійну роботу Третій обласний пересувний драматичний театр. У 1956 р. він був перейменований на Кримський український музикально-драматичний театр. Постанови театру до 1966 р. виконувалися виключно українською мовою. Театр у перші роки свого існування (до 1977 р.), не маючи достатньо обладнаного приміщення для виступів, багато гастролювали по містах та селах Кримської області, містах УРСР та закордоном. Виступи перед трудовим людом проводилися часто безпосередньо у полі, на заводі тощо. Театр організував театральні кафе, лекції, семінари, долучав до своїх вистав художню самодіяльність, випускав абонементи для школярів та окремих прошарків населення. Гастролі та широка за формою діяльність театру сприяла

розповсюдженню української культури та мови на території Кримської області [6, с. 3, 7, 15; 8, с. 76; 10, с. 158].

Один із провідних акторів театру С. Ботвина згадує: «По-справжньому українським театр був лише 10 років – з 1955 до 1956 рр. А з 1966 – з моменту постановки оперети «Роз-Мари» став двомовним. Однак я думаю, це не від кращого життя...». Перехід театру на двомовність був викликаний також приходом у 1966 р. до Кримського українського музикально-драматичного театру на посаду режисера В. Недашковського, який урізноманітнив репертуар театру, але витіснив українське національне забарвлення його постанов на другий план. Такі заходи пояснювались зменшенням інтересу суспільства до української культури та до її пропаганди з боку партії [6, с. 17].

З 1955 р. починає виходити україномовна газета «Радянський Крим» тиражом 20 тис. примірників. З 1959 р. вона стала виходити під назвою «Кримська правда», яка друкувалася двома мовами – українською і російською (тираж 80 тис. російською та 15 тис. українською) [13, с. 335]. Дублювалася українською мовою також газета «Кримський комсомолец», що на 1962 р. мав тираж 28600 російською та 1200 українською мовою, та припинив вихід 1963 р. [7, с. 383]. Для порівняння, 1963 – 1965 рр. перестали видаватися також деякі російськомовні видання – такі, як «Победа», «Красное знамя», «Виноградар Южнобережья». Це відбувалося здебільшого через укрупнення газет у зв'язку з утворенням у 1962 році територіальних колхозно-совхозних управлінь. [8, с. 71]. Загалом тираж газетної продукції по Криму складав у 1950 р. – 104 тис., 1960 р. – 256 тис., 1970 р. – 534 р., 1980 р. – 788 тис. [7, с. 382 – 383; 17, с. 210].

З 1956 р. загалом по УРСР спостерігається зростання кількості видань україномовних книг та брошур (приблизно з 2, 7 тис. назв до 4 тис. у 1958 р.) та зменшення російськомовних (приблизно з 3, 1 тис. до 2, 5 тис. назв). Різке збільшення російськомовних книжок загалом по УРСР спостерігається з 1959, але їх кількість не переважає над українськими. 1961–1962 рр. кількість україномовних книжок та брошур майже дорівнює російськомовним (останні переважають), але з 1962 різко знижуються з 4 до 3 тис. назв і до кінця 80-х років не збільшується. Кількість російськомовних видань навпаки з 1965 р. збільшується з 4 тис. майже до 5 тис., та продовжує стрімко зростати з 1970 р. Видання журнальної продукції по УРСР становило у 1963 р. дві третини україномовної, одну третину російськомовної, а з 1980 р. російськомовні видання становили вже майже половину від загальної кількості. Все це пояснюється змінами в радянській національній політиці, що все більше набирає обертів з початку 1960-х рр. (після XXII з'їзду КПРС) [14, с. 173]. Ці зміни були спрямовані на інтерналізацію суспільства, ліквідацію меж між радянськими республіками, розширення меж спілкування, а тому й поширення вивчення та ужитку російської мови як засобу міжнародної комунікації в СРСР [7, с. 382-383; 9, с. 4; 14, с. 174].

Подібні процеси проходили також і в Кримській області. 26 січня 1962 р. перший секретар Кримського обкому партії І. Чирва зазначив, що дуже мало уваги приділяється вивченню української мови, а 6 вересня 1962 року редактор газети «Кримська правда» звернув увагу на те, що в області незадовільно пропагується українська література при тому, що Крим є частиною УРСР. Очевидно, позиція не відмовлятися від вивчення української мови знаходила підтримку і в керівництві ЦК Компартії України. Однак частина верхівки чиновництва, зокрема голови Державних комітетів УРСР з преси (І. Педанюк) та радіо і телебачення (М. Скачко) 27 лютого 1965 р. звернулися до ЦК Компартії України з приводу неправильної, на їхню думку, лінії розвитку преси, яка видається не російською мовою, а також радіомовлення, що ведеться мовами національних меншин. Як наслідок, з середини 1960-х рр. українська мова поступово витісняється зі сторінок періодичних кримських видань [7, с. 381; 17, с. 210].

Треба також зазначити, що в кінці 1980-х рр. на території Кримської області починають виходити кримськотатарські самвидавчі газети. Так, протягом 1988 – 1989 рр. у м. Старий Крим Кримської області культурно-історичним товариством «Ватан» («Батьківщина») видавалася російською та кримськотатарською мовами однойменна газета за редакцією Р. Музафарова. Вона розповсюджувалася у Криму, Краснодарському краї, Херсонській області, Узбекистані та інших районах СРСР [2, с. 220; 17, с. 217].

Таким чином, 1950-і рр. XX ст. стали для Криму періодом істотних змін: в 1954 р. Кримську область було передано зі складу РРФСР до УРСР; планові переселення до Криму населення з України та Росії, що почалися ще в 1940-х рр. після виселення з півострова кримських татар, греків, німців та деяких інших національних меншин, кардинально змінили етнопонаціональне обличчя Криму. Все це відбувалось на фоні загальносоюзної десталінізації, лібералізації, а також популяризації національних культур, зокрема української. Тому після передачі Кримської області до УРСР спостерігається активне впровадження української мови та культури на півострові: впроваджується видання газет українською мовою, бібліотеки Криму наповнюються українськими книгами, утворюється Український музикально-драматичний театр тощо. Однак, з 1960-х рр. на загально радянському рівні починається процес інтернаціоналізації, ліквідації національних відмінностей між республіками та створення єдиного загально радянського простору, що потребувало поширення російської мови серед республік, як мови інтернаціонального спілкування. Популяризація національних культур, зокрема української, зменшується і майже повністю призупиняється з 1970-х рр., про що свідчить зокрема зменшення об'ємів україномовних видань, що продовжується до кінця 1980-х рр. З поглибленням кризових явищ в СРСР в кінці 1980-х рр. з'являється перша з часів депортації самвидавча кримськотатарська преса як прояв активізації національного кримськотатарського руху безпосередньо на півострові.

Проблема розвитку культури Кримської області потребує більш глибокого дослідження взаємозв'язку діяльності окремих політичних лідерів та партійних діячів, їх відношення до проблеми розповсюдження української мови та культури, зі змінами у національно-культурній сфері Криму, які б могли більш точно пояснити ці зміни та їх динаміку.

Література

1. *Александренко, Т.* Чи була «насильницька українізація»? / Т. Александренко // Кримський діалог. – 2004. – № 1. – С. 2.
2. *Бекирова, Г.* Крымскотатарская проблема в СССР (1944–1991) / Г. Бекирова. – Симферополь, 2004.
3. *Водарский, Я. Е.* Население Крыма в конце XVIII – конце XX веков (численность, размещение, этнический состав) / Я. Е. Водарский, О. И. Елисеева, В. М. Кабузан. – М., 2003.
4. *Губар, О.* Сучасні українські письменники Криму. – Симферополь, 1997.
5. *Королев, В. И.* Век XX: новые страницы истории / В. И. Королев. – Симферополь, 2001.
6. *Королев, В. И.* Крымский украинский музыкальный театр: исторические очерки / В. И. Королев. – Симферополь, 2005.
7. *Крим в етнополітичному вимірі* / [під ред. І. Ф. Кураса]. – К., 2005.
8. *Максименко, М.* Развитие социалистической культуры в Крыму / М. Максименко. – Симферополь, 1963.
9. *Молчанов, А. И.* Россия, Украина и Белоруссия от Н. Хрущева до «Беловежской пущи»: в 3 т. / А. И. Молчанов. – Т. 3. – Спб., 2005.
10. *Надинский, П. Н.* Очерки по истории Крыма: в 4 Ч. / П. Н. Надинский. – Ч. IV. – Симферополь, 1967.
11. *Національний* состав населения Автономной Республики Крым по итогам Всеукраинской переписи населения 2001 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа к статье: <http://reskomnasc.ark.gov.ua/mejnacotnosh/inform-analimat/93-nacionalniy-sostav>. Доступ – 10. 07. 2012 р.
12. *Національні меншини України у ХХ ст.: політико-правовий аспект* / [під ред. І. Ф. Кураса]. – К., 2000.
13. *Пашеня, В. Н.* Крымская область в советский период (1946–1991гг.) / В. Н. Пашеня. – Симферополь, 2008.
14. *Політична історія України. ХХ ст.: у 3 т.* / [під ред. І. Ф. Кураса]. – К., 2003. – Т. 6.
15. *Сергійчук, В.* Український Крим / В. Сергійчук. – Київ, 2001.
16. *Стенограмма* заседания Президиума Верховного Совета СССР. 19 февраля 1954 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа к статье: <http://krokrim.narod.ru/ZAKON/sten1954.htm>. Доступ – 25. 05. 2012 р.
17. *Яблонська, М. В.* Етнічна преса Криму: історія та сучасність / М. В. Яблонська. – Симферополь, 2006.

УДК 725.94.092.012.2:929 [Шевченко](477-25)"1910/1914"

Творення образу «батька нації»: Міжнародні Конкурси на проект пам'ятника Тарасові Шевченку в Києві у 1910–1914 рр.

Чепела Юрій

Чепела Юрій. *Творення образу «батька нації»: Міжнародні Конкурси на проект пам'ятника Тарасові Шевченку в Києві у 1910–1914 рр.* Стаття присвячена аналізу проектів пам'ятника Тарасові Шевченку в Києві напередодні Першої світової війни. Автор вважає, що дискусії українських націоналістів стосовно образу «батька нації» були одним із важливих етапів українського націєтворення у досліджуваній період. Робиться висновок, що неможливість узгодити загальноприйнятний проект було свідченням наявності різних поглядів на цінності, визначальні для українського нації.
Ключові слова: Тарас Шевченко, пам'ятник, Київ, дискусії, проект, конкурс.

Чепела Юрій. *Создание образа «отца нации»: Международные Конкурсы на проект памятника Тарасу Шевченко в Киеве в 1910–1914 гг.* Статья посвящена анализу проектов памятника Тарасу Шевченко в Киеве накануне Первой мировой войны. Автор полагает, что дискуссии украинских националистов по поводу образа «отца нации» были одним из важных этапов украинского нациостроительства в рассматриваемый период. Делаются выводы, что невозможность согласовать общеприемлемый проект было свидетельством наличия разных взглядов на определяющие для украинской нации ценности.
Ключевые слова: Тарас Шевченко, памятник, Киев, дискуссии, проект, конкурс.

Chepela Iurii. *Creating the Image of the «Father of the Nation»: International Competitions for the Project of the Monument to Taras Shevchenko in Kyiv from 1910 to 1914.* The article analyzes the projects of the monument to Taras Shevchenko in Kyiv on the eve of World War 1. The author assumes that Ukrainian nationalists' discussions over the image of the «father of the nation» were among the most important phases of Ukrainian nation-building in the period under consideration. The author concludes that the lack of consensus was evidence of different views on the key values of the Ukrainian nation.
Key words: Taras Shevchenko, monument, Kyiv, discussions, project, competition.